ಜೈನರ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಊಸಪರು ಎಬರೂಪದಿಂದ ಇದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನ ಗುಣಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿ ಪಡಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಮತ್ತು ವೈಭಾವಿಕ ಪರಿಣತಿಗಳ ಸುಂದರ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಉದಾಹರಣೆ ಮತ್ತು ಉಪಮೆಗಳ ಸಹಿತ ೪೧೫ ಗಾಹಾಗಳಲ್ಲಿ ಪಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಚನಸಾರದ ೨೭೫ ಗಾಹಾಗಳು ಜ್ಞಾನ, ಜ್ಞೇಯ, ಚಾರಿತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂರು ಶ್ರುತಸ್ಕಂಧಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಜಿತವಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಆತ್ಮನ ಮೂಲಗುಣವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಶುಭವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ತ್ತು ಬಂಧನ ಮಾಡುವಂಥವು, ಅಶುಭವಾಗುವುದರಿಂದ ಪಾಪಕರ್ಮ ಬಂಧಕವು, ಶುದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಬಂಧದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವಂಥವು ಆಗುತ್ತವೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞೇಯ ತತ್ತ್ವಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಗುಣ ಹಾಗೂ ಪರ್ಯಾಯಗಳ ಭೇದ,ಹಾಗೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲಗಳ ಸಂಬಂಧದ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಣರ ದೀಕ್ಷೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಾನಸಿಕ ಹಾಗೂ ದೈಹಿಕ ಸಾಧನೆಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಗ್ರಂಥವು ತನ್ನ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜೈನ ಪ್ರವಚನಸಾರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಂದಕುಂದರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಗ್ರಂಥದ ಅಭ್ಯಾಸವು – ಭಾಷಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ವಿಷಯಾತ್ಮಕ ಸಂಪಾದನ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನಗಳು – ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಲೋಚನಾತ್ಮಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಆದದ್ದುಂಟು .

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯದ ೧೭೩ ಗಾಥೆಗಳು ಎರಡು ಶ್ರುತಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಜಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ರುತಸ್ಕಂಧವು ೧೧೧ ಗಾಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಜೀವ,ಪುದ್ಗಲ,ಧರ್ಮ , ಅಧರ್ಮ, ಮತ್ತು ಆಕಾಶಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಎಂಟು ಗಾಹಾಗಳು ಚೂಲಿಕಾರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಲದ ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆಯೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಕಾಶ ಬೀರಲಾಗಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಶ್ರುತಸ್ಕಂಧವು ಮಹಾವೀರನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಮಂಗಲ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರಲಾಗಿದೆ.ಹಾಗೆಯೇ ದರ್ಶನ, ಜ್ಞಾನ, ಚಾರಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಇವುಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಗಳ ಸಮವಾಯ ನಕ್ಕೀಸೇ ಲೇಖಕನ ಸಮಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ರಚನೆಯನ್ನ ಸಂಗ್ರಹ ಸೂತ್ರ (ಗಾಹೆ ೧೧೧, ೧೮೦) ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಸಮಯಸಾರ, ಪ್ರವಚನಸಾರ, ಮತ್ತು ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯಗಳ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಟೀಕೆಗಳು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಒಂದು ಅಮೃತಚಂದ್ರಸೂರಿಯದು. ಇನ್ನೊಂದು ಜಯಸೇನನದು. ಅಮೃತಚಂದ್ರನ ಶತಮಾನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದವಾಗಿದೆ. ಜಯಸೇನನದ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ಅಂತಿಮ ಭಾಗವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಟೀಕೆಗಳು ಬಹಳ ವಿಸ್ತೃತ ಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಮೂಲ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮರ್ಮವನ್ನ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಮೃತಚಂದ್ರ ಸಮಯಸಾರ ಟೀಕೆಯು ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರದ ನಿಜವಾದ ಸಾರವನ್ನ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ನಾಟಕವೆಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಸಹ ನಾಟಕ – ತ್ರಯ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲ. ಅಮೃತಚಂದ್ರನ ಸಮಯಸಾರ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ 'ಸಮಯ ಸಾರ ಕಲಶ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಶುಭಚಂದ್ರ ಕೃತ ಟೀಕೆಯೂ ಇದೆ. ಇದೇ ಕಲಶದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಬನಾರಸಿದಾಸನು ತನ್ನ 'ಸಮಯಸಾರ ನಾಟಕ' ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯವನ್ನ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಶುರುದಲ್ಲಿ ಅವನು 'ನಾಟಕ' ವನ್ನ ಓದುತ್ತ ಹೃದಂತಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಬಿಡುತ್ತದೆ – ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಮೃತ ಚಂದ್ರರ ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕೂಡ ಇವೆ. ಒಂದು 'ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧ್ಯುಪಾಯ' ಎಂಬದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರವಚನ ರಹಸ್ಯ ಕೋಶವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ತತ್ವಾರ್ಥ ಸಾರವು. ಇದು ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ರೂಪಾಂತರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುವುದು. ಕೆಲವೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖ ಹಾಗೂ ಅವತರಣಗಳಿಂದ ಅವರದೊಂದು ಪ್ರಾಕೃತ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ಗ್ರಂಥವು – ಬಹುತರ ಶ್ರಾವಕಾಚಾರವು ಇರಬಹುದೆಂದೂ ಊಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.

ಅಮೃತಚಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಜಯಸೇನರ ಟೀಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಗಾಹೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಮೃತಚಂದ್ರನಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪಂಚಾಸ್ತಿಕಾಯದಲ್ಲಿ ೧೭೩

ಸಪರುಸಾರದಲ್ಲಿ ೪೧೫ ಮತ್ತು ಪ್ರಷಚನಸಾರದಲ್ಲಿ ೨೭೫ ಗಾಪೆಗಳು ಇವೆ. ಜಯಸೇನನ ಅನುಸರಿ ಅವು ಗಳಸಂಖ್ಯೆಯು ಕ್ರಮದಿಂದ ೧೮೧,೪೫೬ ಮತ್ತು ೫೧೧ ಎಂದಿದೆ.

ಈ ಮೂರು ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಲಚಂದ್ರದೇವ ಕೃತ ಕನ್ನಡಟೀಕೆಗಳೂಸಹ ಇವೆ. ಇವು ೧೨ ನೆಯ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ ಇವು ಜಯಸೇನನ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಪ್ರವಚನಸಾರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರರು ಬರೆದ ಸರೋಜ – ಭಾಸ್ಕರ ಎಂಬಹೆಸರಿನ ಟೀಕೆಯೂ ಇದೆ. ಅದು ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದು ಉಳಿದ ಟೀಕೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಕುಂದಕುಂದರ ಉಳಿದ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯವು ಚರಣಾನುಯೋಗ ವಿಷಯದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ದ್ರವ್ಯಾನುಯೋಗ ವಿಷಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು :–

ಉಮಾಸ್ವಾತಿಯ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯಾನುಯೋಗ ವಿಷಯದ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ರಚನಾ ಕಾಲವು ನಿಶ್ಚಿತವಿಲ್ಲ . ಇದರ ಮೇಲಿನ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲನೆ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವು ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದದ್ದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯು ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೋ ಆದದ್ದಿದೆ. ಇದೊಂದು ಅದ್ವಿತೀಯ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ದಿಗಂಬರ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಿಬ್ಬರೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರದ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯು ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅದು ಹತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೩೩ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಾದಿ ರತ್ನತ್ರಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ಪರಿಭಾಷೆ, ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳನಾಮ ನಿರ್ದೇಶ, ಪ್ರಮಾಣ ಮತ್ತು ನಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಹಾಗೂ ಮತಿ ಶ್ರುತ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಜ್ಞಾನಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೫೩ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಜೀವಗಳ ಭೇದೋಪಭೇದಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೩೯ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಅಧೋಲೋಕ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯಲೋಕದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೪೨ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ದೇವಲೋಕವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಆರು ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ೪೨ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿಯ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ತತ್ತ್ವಗಳಾದ ಜೀವ ಮತ್ತು ಅಜೀವ ತತ್ತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೨೭ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಆಸ್ರವ ತತ್ತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ

ಪರಿಣಾಮಗಳಿದ ಆಗುವತ್ತು ಬಾ ಪಾಪರೂಪು ಕರ್ಮಾಸ್ರವದ ವರ್ಣಸಿಯಿದಿ ಏಳಸಿರು ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸಾವಾದಿ ವ್ರತಗಳುಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ೩೯ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಬಂಧದ ಮಿಥ್ಯಾದರ್ಶನಾದಿ ಕಾರಣಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ಥಿತಿ ಆದಿ ಭೇದಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಾವರಣೀಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಉಪಭೇದಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ೪೭ ಸೂತ್ರಗಳಿದ ಹೊಸ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವ ಉಪಾಯ ರೂಪ ಸಂವರ ಹಾಗೂ ಕಟ್ಟಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ನಿರ್ಜರಾ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ.ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಒಂಬತ್ತು ಸೂತ್ರಗಳಿದ ಕರ್ಮದಕ್ಷಯದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಮೋಕ್ಷದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಮರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ೩೫೭ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಜೈನದರ್ಶನದ ಮೂಲಭೂತ ಏಳು ತತ್ವಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತ ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ತಿರುಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಲೋಕಪ್ರಿಯತೆ ಹಾಗೂ ಸುಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರಚಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವೆನಿಸಿದೆ. ದಿಗಂಬರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಮೇಲೆ ದೇವನಂದಿ ಪೂಜ್ಯವಾದ ಕೃತಿ 'ಸರ್ವಾರ್ಥ ಸಿದ್ಧಿ' (೫ನೆಯ ಶತಮಾನ), ಅಕಲಂಕ ಕೃತಿ 'ತತ್ವಾರ್ಥ ರಾಜವಾರ್ತಿಕ' [ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನ]ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾನಂದಿ ಕೃತಿ 'ತತ್ವಾರ್ಥಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕ' (ಒಂಬತ್ತನೇಯ ಶತಮಾನ). ಇವಲ್ಲದೆ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೋಪಜ್ಞಭಾಷ್ಯ, ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಸೇನ ಗಣಿಕೃತ ಟೀಕೆ (೮ನೆಯ ಶತಮಾನ)ಇವೆ. ಈ ಟೀಕೆಗಳ ಮೂಲಾಂತರ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೊರತಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯವೆನಿಸುವಂತೆ ಪದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಸಹ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ಚಂದ್ರಸೂರಿಯ ಕೃತ ತತ್ವಾರ್ಥಸಾರವು ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯದ ಪ್ರಾಕೃತ ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯ :-

ಜೈನ ಆಗಮ ಸಮ್ಮತ ತತ್ವಜ್ಞಾನದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ನ್ಯಾಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನೂ ಸ್ಯಾದ್ವಾದ, ಅನೇಕಾಂತವಾದ, ನಯವಾದ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ

ಸ ೂಚಿಸಲ ಾಗುತ್ತಿ ತ್ತ ಡಿ. ಈ ನ್ಯಾ ಯ ಶೈ ಲಿಗ ಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಸ್ಫುಟ ರ ೂಪ ದಿಂದ ಜೈ ನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ ಲ್ಲಿ ಆದ ದ್ದು ಕಂಡು ಬರು ತ್ತ ಡಿ. ಆದ ರಿ ಈ ವಿ ಷ ಯ ದ ಮೇ ಲೆ ಸ್ವ ತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಾಲ್ಕ ನೆಯ ಐದ ನೆಯ ಶ ತ ಮಾ ನಗಳ್ಲಿ ರ ಚಿಸಿದ್ದಿ ದಿ ೂರೆ ಯುತ್ತ ವೆ. ಜೈ ನ ನ್ಯಾ ಯ ವನ್ನ ಪ್ರಾ ಕೃತ ಭಾಷೆ ಯ ಲ್ಲಿ ಪ್ರ ತಿಪಾದ ನ ಮ ಾಡಿ ವ ಎಲ್ಲ ಕ್ಕೂ ಮೊದ ಲ ಗ್ರಂಥ ಸಿದ್ಧ ಸೇನ ಕೃತ 'ಸ ಮ್ಮ ಇಸು ತ' (ಸ ನ್ಮತಿ ಅಥವಾ ಸ ಮ್ಮತಿ ತ ರ್ಕ) ಅಥ ವಾ ಸ ನ್ಮ ತಿ ಪ್ರ ಕರ ಣವಾಗಿದೆ. ಸ ನ್ಮ ತಿ ಕ ರ್ತ ಕ್ಕೂ ಕ ೂ ದಿಗಂಬರ ಹ ಾಗ ೂ ಶ್ವೇ ತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರ ದಾಯ ಗಳೆರ ಡರಲ್ಲಿಯ ೂ ಆಚಾರ್ಯ ರ ಮ ನ್ನಣೆಯಿ ದೆ; ಪ್ರ ಮ ಾಣ ಗ್ರಂಥ ವೆಂದು ಸ್ವೀಕ ರಿಸಿದ್ದಾ ರೆ. ಷ ಟ್ ಖಂಡಾಗಲದ ಧವಲ ಟೀಕೆ ಯ ಲ್ಲಿ ಇದ ರ ಉಲ್ಲೇಖ ಲಭಿಸು ತ್ತ ಡಿ; ಉದ್ಧ ರಣಗಳೂ ದಿ ೂರೆ ಯು ತ್ತ ವೆ. ಹ ಾಗೆಯೇ ವಾದಿರಾಜನ ೂ ತ ನ್ನ ಪಾರ್ಶ್ವ ನಾಥ ಚರಿತ [ಶ ಕ ೯೪೭] ದ ಲ್ಲಿ ಇದ ರ ಮ ತ್ತು ಇದ ರ ಮೇ ಲಿನ ಸ ನ್ಮ ತಿ(ಸುಮ ತಿದೇ ವ) ಕೃತ ವಿವೃತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಮ ಾಡಿ ಲ ಾಗಿಡಿ. ಇದ ರ ರ ಚನಾ ಕಾಲ ಕ್ರಿ ಶ ನಾಲ್ಕ ನೆಯ ಐದ ನೆಯ ಶ ತ ಮಾ ನವಾಗಿದೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ಮ ೂರು ಕಾಂಡ ಗಳಿವೆ. ಅದ ರಲ್ಲಿ ಕ್ರ ಮ ವಾಗಿ ೫೪.೪೩ ಮ ತ್ತು ೬೯ ಅಥವಾ ೭೦ ಗಾಹೆ ಗಳು ಇವೆ. ಇದ ರ ಮೇ ಲೆ ಅಭ ಯ ದೇವ ಕೃತ ೨೫೦೦೦ ಶ್ಲೋಕ ಪ್ರ ಮ ಾಣ ' ತ ತ್ವ ಬೋಧ ವಿಧಾಯಿ ನಿ ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿ ದೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ಜೈ ನ ನ್ಯಾ ಯ ದ ಜೊತೆ ಯ ಲ್ಲಿಯೇ ಜೈ ನ ದರ್ಶ ನದ ಸುಂದರ ಪ್ರ ತಿಪಾದ ನೆಯ ೂ ಇದೆ. ಇದ ಕ್ಕೂ ಮುಂಚಿನ ಮಲ್ಲ ವಾದಿ ಕೃತಿ ಟೀಕೆ ಯ ಉಲ್ಲೇಖ ದಿ ೂರೆ ಯು ತ್ತ ಡಿ. ಪ್ರಾ ಕೃತ ದ ಲ್ಲಿ ಸ್ಯಾ ದ್ವಾದ ಮ ತ್ತು ನಯ ದ ಪ್ರ ರೂಪ ಣೆಯ ನ್ನು ಮ ಾಡಿ ದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಆಚಾರ್ಯ ನು ದೇವಸೇನ ನಾಗಿದ್ದಾ ನೆ. ಇವ ನು ಹ ತ್ತ ನೆಯ ಶ ತ ಮಾ ನದ ವನು. ಇವ ನ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಉಪ ಲಬ್ಧ ವಾಗಿವೆ. ಒಂದು "ಲ ಘು ನಯ ಚಕ್ರ ". ಇದ ರಲ್ಲಿ ೮೭ ಗಾಹೆ ಗಳಿಂದ ದ್ರ ವ್ಯಾ ರ್ಥಿ ಕ ಮ ತ್ತು ಪ ರ್ಯಾ ಯಾ ರ್ಥಿ ಕ ಈ ಎರ ಡು ಹ ಾಗ ೂ ಅವು ಗಳ ನೈಗಮಾದಿ ಒಂಬತ್ತು ನಯ ಗಳನ್ನು ಭೇದೋಪಭೇದ ಗಳನ್ನ ಉದಾಹ ರಣೆ ಸ ಹಿತ ತಿಳಿಸಿಕ ೂಡಲ ಾಗಿದೆ. ಇವ ನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯು ಬೃಹ ನ ನಯ ಚಕ್ರ ವಾಗಿದೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ೪೨೩ ಗಾಹೆ ಗಳಿವೆ. ಇದ ರಲ್ಲಿ ನಯ ಮ ತ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪ ಗಳ ಸ್ವ ರ ೂಪ ವನ್ನ ವಿಸ್ತಾ ರ ವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥ ದ ಕೊನೆಯ ೬ – ೭ ಗಾಹೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖ ಕ ನು ಒಂದು ಮಹ ತ್ವ ಪೂ ರ್ಣ ವಾದ ಸಂಗತಿಯ ನ್ನ ಹೇಳಿದ್ದಾ ನೆ. ಆರಂಭ ದ ಲ್ಲಿ ಅವ ನು ; ದ ವ್ವ – ಸಹಾವ – ಪ ಯಾ ಸ' (ದ್ರ ವ್ಯ ಸ್ವ ಭಾವ ಪ್ರ ಕಾಶ) ಎಂಬ ಹೆ ಸ ರಿನಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥ ರ ಚನೆಯನ್ನು ದೋಹಾ ಬಂಧ ದ ಲ್ಲಿ ಮ ಾಡಿದ್ದ ನು. ಆದ ರೆ ಅವ ನ ಮಿ ತ್ರ ನಾದ ಶುಭಂಕರನು ಇದ ನ್ನು ಕೇಳಿ ನ ಕ್ಕು ನುಡಿದ ನು – ' ಈ ವಿ ಷ ಯ ಈ ಛಂದ ದ ಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸು ವು ದಿಲ್ಲ ; ಇದ ನ್ನು ಗಾಹೆ ಗಳ ರ ೂಪ ದ ಲ್ಲಿ ರ ಚಿಸು.' ಹೀಗಾಗಿ ಅದ ನ್ನು ಅವ ನ

ಮ ಾಡ್ಲ –ದ ಮ ಎಂಬಹ ಿಸರು ಶಿಷ್ಯನ ಗ್ರಾಹ ಿಗಳ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನು. ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ಮತ್ತು ನಯ ವಾದದ ಸ್ವರ ೂಪ, ಅವು ಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ರೂಪ ದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ದೇವ ಸೇನನ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಬಹ ು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಇವನ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯಕ ಇನ್ನೊಂದು ರಚನೆಯು 'ಆಲಾಪ – ಪದ್ಧತಿ' ಎಂಬ ದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಜೈನ ನ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸರಳ ರ ೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಹೊಂದಲಿಕ್ಕೆ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಗ್ರಂಥ ಬಹ ಳ ಸಹಾಯಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರ ರಚನೆಯು ನಯ ಚಕ್ರದ ತರುವಾಯ ನಯಗಳ ಸುಬೋಧ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ಆಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯ :-

ಜೈನ ನ್ಯಾಯದ ಈ ಪ್ರಾಚೀನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಪರಿಪುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಯ ವು ಆಚಾರ್ಯ ಸಮಂತಭದ್ರನಿಗೆ (೫ನೆಯ ೬ನೆಯ) ಶತಮಾನ) ಇದೆ. ಇವನ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಆಪ್ತ ಮೀಮಾಂಸಾ (೧೧ ಶ್ಲೋಕ) ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ದೇವಾಗಮ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂದು ಹ ಿಸರು. ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯು 'ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸನ' (೬೪ ಶ್ಲೋಕವು) ಈ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಗಳ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯದ ಊಹಾಪೋಹ ವನ್ನೂ ಖಂಡನ – ಮಂಡನವನ್ನೂ ಸ್ಯಾದ್ವಾದದ ಸಪ್ತಭಂಗೀ ಹಾಗೂ ನಯಗಳ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಏಕಾಂತವಾದದ ಖಂಡನವನ್ನೂ ಮಾಡಿ, ಅನೇಕಾಂತಾವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಅನೇಕಾಂತವಾದದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸದಲ್ಲಿ ಮಹಾವೀರನ ಶಾಸನವನ್ನು ಸರ್ವೋದಯ ತೀರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬಹ ಳ ಗೌರವ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಟೀಕೆಯು ಭಟ್ಟಾಕಲಂಕ ಕೃತ ಅಷ್ಟಶತೀ ಎಂಬ ದಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆತ್ಮಸಾತ್ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ವಿದ್ಯಾನಂದಿ ಆಚಾರ್ಯನು ತನ್ನ ಅಷ್ಟ ಸಹಸ್ರೀ ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಟೀಕೆಗೆ ಆಪ್ತ ಮೀಮಾಂಸಾ ಲಂಕೃತಿ ಮತ್ತು ದೇವಾಗಮಾಲಂಕೃತಿ ಎಂಬ ಹ ಿಸರುಗಳು ಸಹ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಕೆಲವು ಟೀಕೆಗಳು ವಸುನಂದಿ ಕೃತ ದೇವಾಗಮ ವೃತ್ತಿ (೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಹಾಗೂ ಲಘು ಸಮಂತಭದ್ರ ಕೃತ ಅಷ್ಟ ಸಹಸ್ರೀ ವಿಷಮ ಪದ – ತಾತ್ಪರ್ಯ ಟೀಕಾ (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇವು ಇವೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಯಶೋವಿಜಯ ಕೃತ ಟಿಪ್ಪಣಿಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸನದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಆಚಾರ್ಯ

ಕೃತಿ ಟೀಕಿಯೊಂದೂ ಕಡು ಬರುತ್ತದಿ ಈ ಟೀಕಿಯು ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ, ಸಮಂತ ಭದ್ರಸ್ವಾಮಿಯು " ಆಪ್ತ ಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ' ಅನ್ಯಯೋಗ – ವ್ಯವಚ್ಛೇದ ' ದ ಮೂಲಕ ತೀರ್ಥಂಕರ ಭಗವಾನ್ ನನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿತಗೊಳಿಸಿದನು ; ಆ ಮೇಲೆ ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸನದ ರಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದನು " – ಎಂದು ಹೇಳಿದಿ. ಇದರಿಂದ ಸಮಂತಭದ್ರನ ಆ ಎರಡು ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನಾ ಕ್ರಮವು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದಿ ವಿದ್ಯಾನಂದಿಯು ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅನ್ಯಯೋಗ – ವ್ಯವಚ್ಛೇದ ಪದವನ್ನೂ ಆಪ್ತ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆಯೋ ಅದರ ಪ್ರಭಾವವು ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಯಿತು. ಹೇಮಚಂದ್ರನಂತೂ ತನ್ನ ಒಂದು ಸ್ತೋತ್ರರೂಪ ರಚನೆಗೆ ಇದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಿಷೇಣನು ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ಮಂಜರೀ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು. ತನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ತುತಿರೂಪ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಹೇಮಚಂದ್ರನು ' ಅಯೋಗ ವ್ಯವಚ್ಛೇದಿಕಾ ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಸಮಂತಭದ್ರನು ರಚಿಸಿದ ಜೀವಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ತತ್ವಾನುಶಾಸನ ಎಂಬ ಇನ್ನೆರಡು ಗ್ರಂಥಗಳು ಇರಬೇಕು ಅವುಗಳ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖವು ಲಭಿಸುತ್ತದಿ ಗ್ರಂಥಗಳು ದೊರೆತಿಲ್ಲ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಜೈನ ನ್ಯಾಯ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ತಮ ರಚನೆಯು ಸಿದ್ಧಸೇನ ಕೃತ ನ್ಯಾಯಾವತಾರವು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಭೇದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿಂದ ಜೈನನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನೂ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತಿ,ಶ್ರುತ,ಅವಧಿ, ಮನಃ ಪರ್ಯಯ ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಈ ಐದು ಜ್ಞಾನಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾನಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಪರೋಕ್ಷ ಮತ್ತು ಉಳಿದುವು ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಎಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನವು ಪರೋಕ್ಷ ವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವೈದಿಕ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ನ್ಯಾಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸನ್ನಿಕರ್ಷದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನ್ನಣೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಬಹುಂತರವಾಗಿ ಜಿನಭದ್ರಗಣಿಯು ತನ್ನ ವಿಶೇಷಾವಶ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಸಲ ಪರೋಕ್ಷ ಎನ್ನುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ' ಸಾಂವ್ಯವಹಾರಿಕ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ' ವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದುಂಟು. ಇದೇ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ತರುವಾಯ ನ್ಯಾಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನ ಮತ್ತು ಶಬ್ದ ಈ ಮೂರು ಅಥವಾ ಉಪಮಾನವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಜಿಸಿ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದುಂಟು. ನ್ಯಾಯಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೩೨ ಕಾರಿಕೆಗಳು ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಮೊಲಕ್ಷಣದ ಮಾಡು

ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ವಿಷಯದ ವಿಸ್ತಾರರೂಪ, ನ್ಯಾಯಾವತಾರ ಹರಿಭದ್ರ ಸೂರಿಕೃತ (೮ನೆಯ ಶತಮಾನ) ವೃತ್ತಿ, ಸಿದ್ಧರ್ಷಿಗಣಿಕೃತ [೧೦ನೆಯ ಶತಮಾನ] ಟೀಕಾ, ಹಾಗೂ ದೇವಭದ್ರಸೂರಿ ಕೃತ (೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸವಿವರವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಶಾಂತಿಸೂರಿಯು [೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ] ನ್ಯಾಯಾವತಾರದ ಪ್ರಥಮ ಕಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಸಟೀಕಾ ಪದ್ಯಬದ್ಧ ವಾರ್ತಿಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಪ್ರಥಮ ಕಾರಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಜಿನೇಶ್ವರಸೂರಿಯು [೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ] ತನ್ನ ಪದ್ಯಬದ್ಧ ಪ್ರಮಾಲಕ್ಷಣ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದನು; ಸ್ವತಃ ಅದರ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನು.

ಜೈನ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಕಲಂಕನ ಕೊಡುಗೆಯು ಬಹು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದಾಗಿದೆ. ಅನೇಕ ಶಿಲಾಲೇಖ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಕಲಂಕನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿಶ ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ರಿ ಶ. ೭೨೦ – ೭೮೦ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅವನು ತತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಆಪ್ತಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಟೀಕೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಸವಿವರವಾಗಿ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ನೈಯಾಯಿಕನ ತರ್ಕಶೈಲಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟ ದರ್ಶನವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಕಲಂಕನ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯದ ನಾಲ್ಕು ಕೃತಿಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿಯಾದ ಲಘೀಯಸ್ತ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರವೇಶ, ನಯ ಪ್ರವೇಶ, ಪ್ರವಚನ – ಪ್ರವೇಶ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ ಇವು ಮೊದಲು ಮೂರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳಿದ್ದವು. ಮುಂದೆ ಮೂರನ್ನೂ ಏಕತ್ರಿತ ಗ್ರಥಿತಗೊಳಿಸಿ ಲಘೀಯಸ್ತ್ರಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಸಲಾಯಿತು. ಪ್ರಮಾಣ ನಯ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ತಾರ್ಕಿಕ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥವು ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು (೧,೩) ತಾರ್ಕಿಕ ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಕ್ಷಣಿಕವಾದದ ಖಂಡನ ಮಾಡಿದನು. (೨,೩) ತರ್ಕದ ವಿಷಯ, ಸ್ವರೂಪ, ಉಪಯೋಗ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು ; ಇತ್ಯಾದಿ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸ್ವತಃ ಕರ್ತೃವಿನದೇ ವಿವೃತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಟೀಕೆಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರನು ಲಘೀಯಸ್ತ್ರಯಾಲಂಕಾರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದು ನ್ಯಾಯ ಕುಮುದ ಚಂದ್ರ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಇದು ಜೈನ ನ್ಯಾಯದ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ್ದಾಗಿದೆ. ಅಕಲಂಕನ ಎರಡನೆಯ ಗ್ರಂಥವು "ನ್ಯಾಯ ವಿನಿಶ್ಚಯ" ಎಂದಿದೆ. ಇದರ

ಮೆಲೆರುಊಕಊ ಸ್ವತಃ ಲೇಖಕನ ವೃತ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲ ರಚನೆಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರತಿಯು ಯುತ್ತುದೂಲಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಉದ್ದಾರವನ್ನೂ ವಾದಿರಾಜಸೂರಿಯು (೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ರಚಿಸಿದ ಅದರ ಮೇಲಿನ ವಿವರಣ ಎಂಬ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥದಿಂದ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರವಚನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ತುಲನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಸೇನನ ನ್ಯಾಯಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಮತ್ತು ಶ್ರುತ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧ ಗ್ರಂಥಕಾರನಾದ ಧರ್ಮಕೀರ್ತಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಸ್ವಾರ್ಥಾನುಮಾನ ಮತ್ತು ಪರಾರ್ಥಾನುಮಾನಗಳೊಡನೆ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಕೃತಿಯಾದ 'ಸಿದ್ಧಿವಿನಿಶ್ಚಯ' ದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧಿ, ಪ್ರಮಾಣಾಂತರ ಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಜೀವಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಹನ್ನೆರಡು ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಾಣ, ನಯ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅನಂತವೀರ್ಯಕೃತ (೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆಯಿದೆ. ಈತನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗ್ರಂಥವು ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ೮೭ – ೮೮ ಕಾರಿಕೆಗಳು ಒಂಬತ್ತು ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಜಿತಗೊಂಡಿವೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಕರ್ತೃವೇ ರಚಿಸಿದ ವೃತ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಅದು ಗದ್ಯಮಿಶ್ರಿತ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪ, ಹೇತು ಹಾಗೂ ಹೇತ್ವಾಭಾಸಗಳ ನಿರೂಪಣವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವಾದದ ಲಕ್ಷಣ ಸಪ್ತಭಂಗಿ – ಮತ್ತು ನೈಗಮಾದಿ ಏಳು ನಯಗಳ ಕಥೆ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ, ನಯ ಮತ್ತು ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಬಹು ಪ್ರೌಢ ಹಾಗೂ ಗಂಭೀರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಇದೇ ಅಕಲಂಕನ ಅಂತಿಮ ಕೃತಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಅನಂತವೀರ್ಯ ಕೃತ 'ಪ್ರಮಾಣಸಂಗ್ರಹ ಭಾಷ್ಯ' ಅಥವಾ 'ಪ್ರಮಾಣಸಂಗ್ರಹ – ಅಲಂಕಾರ ಟೀಕಾ' ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಅಕಲಂಕನ ಜೈನನ್ಯಾಯವನ್ನೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಚ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟನು.

ಅಕಲಂಕನ ತರುವಾಯ ಜೈನ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ಪರಿಪೋಷಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಆಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾನಂದನದಾಗಿದೆ. ಇವನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೭೫ ರಿಂದ ೮೪೦ ರ ವರೆಗಿನದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ ರಚನೆಗಳು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ಇದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮಹತ್ವದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲಿನ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾದುವಾದರೆ ಅವನ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿಗಳು ಕೆಲವು. ಅವನ ಉಮಾಸ್ವಾತಿಯ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದ ಮೇಲಿನ 'ಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಟೀಕೆಯೂ ಸಮಂತಭದ್ರನ ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸನದ ಟೀಕೆಯೂ

ಹಾಗೂ ಆಪ್ತಮೀಮಾಂಸೆಯ ಮೇಲಿನ ’ ಅಷ್ಟಸಹಸ್ರೀ ; ಟೀಕೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಭಾಷ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಹ ಅವನ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯೂ ನ್ಯಾಯದ ತರ್ಕಶೈಲಿಯೂ ದರ್ಶನವು ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇವನ ನ್ಯಾಯ ಮೇರುದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಆಪ್ತಪರೀಕ್ಷಾ, ಪ್ರಮಾಣಪರೀಕ್ಷಾ, ಪತ್ರಪರೀಕ್ಷಾ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಶಾಸನಪರೀಕ್ಷಾ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಇವೆ. ಆಪ್ತ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯ ; ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಸ್ಯ ನೇತಾರಂ ’ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಥಮ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಭಾಷ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯಾನಂದಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಮಾಣಪರೀಕ್ಷಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ವರ್ಣನಶೈಲಿಯು ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಅನ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಮೇರುವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಧಾರಾವಾಹಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶೈಲಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತನು ಅಕಲಂಕನ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿಮಾರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಇನ್ನೊಂದು ಗ್ರಂಥವು ಮಹೋದಯ ಎಂಬುದು. ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ಲೋಕವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಾದಿದೇವಸೂರಿಯ ’ ಸ್ಯಾದ್ವಾದರತ್ನಾಕರ ; ದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಇನ್ನೂ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ.

ವಿದ್ಯಾನಂದಿಯ ತರುವಾಯ ವಿಶೇಷ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ ನೈಯಾಯಿಕರು ಅನಂತಕೀರ್ತಿ (೧೦ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಮತ್ತು ಮಾಣಿಕ್ಯನಂದಿ (೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇವರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತಕೀರ್ತಿಯ ’ ಬೃಹತ್ ಸರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿ ’ ಮತ್ತು ಲಘುಸರ್ವಜ್ಞಸಿದ್ಧಿ ’ ಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿವೆ. ಮಾಣಿಕ್ಯನಂದಿಕೃತ ಪರೀಕ್ಷಾಮುಖದಲ್ಲಿನ ವಾಗಿ ಅನುಮಾನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ, ಹೇತು, ದೃಷ್ಟಾಂತ ಉಪನಯನ ಮತ್ತು ನಿಗಮನ ಈ ಐದು ಅವಯವಗಳ ಪ್ರಯೋಗದ ಸ್ವೀಕೃತಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ (೩, ೨೭–೪೬) ಇಲ್ಲಿ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಷೇಧಮಲ್ಲ ಆದರೆ ವಿಧಿ – ನಿಷೇಧ ಎರಡನ್ನೂ ಸಾಧಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. (೩, ೫೭ ಮೊದಲಾದವು) ಈ ಗ್ರಂಥವು ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರಕೃತ ’ ಪ್ರಮೇಯಕಮಲ – ಮಾರ್ತಂಡ ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರಕೃತ ’ ನ್ಯಾಯಕುಮುದಚಂದ್ರ ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಭಾಚಂದ್ರನ ಕಾಲವು ಕ್ರಿಶ. ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅನಂತವೀರ್ಯನ ’ ಪ್ರಮೇಯರತ್ನಮಾಲಾ ’ ೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮಭೂಷಣ ’ ನ್ಯಾಯದೀಪಿಕಾ ’ ವಿಮಲದಾಸನ ’ ಸಪ್ತಭಂಗೀ ತರಂಗಿಣೀ ’, ಶುಭಚಂದ್ರನ ’ ಸಂಶಯವದನ ವಿದಾರಣ ’ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಆಚಾರ್ಯರು

ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೇಲೆ ಟೀಕೆ, ವೃತ್ತಿ, ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ೧೭ - ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ವರೆಗೆ ಪ್ರಚಲಿತಗೊಳಿಸಿದರು; ಮತ್ತು ಅದರ ಅಧ್ಯಯನ - ಅಧ್ಯಾಪನಗಳನ್ನು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸುಬೋಧಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು.

ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ದಿಗಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿದಂತೆ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯದ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಾಯಿತೋ, ಅದೇ ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಿದ್ಧಸೇನನ ನಂತರದವರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ನ್ಯಾಯ ವಿಷಯಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯ ಪರಂಪರೆಯು ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವರೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯ ನೈಯಾಯಿಕರು ಮತ್ತು ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವೆ :- ಮಲ್ಲವಾದಿಯು ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ; 'ದ್ವಾದಶಾರ ನಯ ಚಕ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಸಿಂಹಸೂರಿಗಣಿಯ ವೃತ್ತಿಯೂ ಇದೆ. ಇದೇ ವೃತ್ತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದಲೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಉದ್ಧಾರಗೈಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಸೇನನ ಉದ್ಧರಣಗಳೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಭರ್ತೃಹರಿ ಮತ್ತು ದಿಙ್ನಾಗರ ಮತಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಈ ನಯಚಕ್ರದ ಕೆಲವೊಂದು ಉದ್ಧರಣಗಳು ಅಕಲಂಕನ ತತ್ವಾರ್ಥವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಎಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಭದ್ರಾಚಾರ್ಯನು ಕೇವಲ ಜೈನ ನ್ಯಾಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಜೈನ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಸಹ ತನ್ನ ವಿಪುಲ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಪರಿಪುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ರಚಿಸಿದನು. ಅವನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕಾಂತ ಜಯಪತಾಕಾ (ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ವೃತ್ತಿ ಸಹಿತ)' ಅನೇಕಾಂತವಾದ ಪ್ರವೇಶ 'ಹಾಗೂ ಸರ್ವಜ್ಞ ಸಿದ್ಧಿ ' ಇವು ಜೈನ ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ.

ಅನೇಕಾಂತ ಜಯಪತಾಕದಲ್ಲಿ ಆರು ಅಧಿಕಾರಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸದಸದ್ರೂಪ - ವಸ್ತು, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಸ್ತು, ಸಾಮಾನ್ಯ - ವಿಶೇಷ, ಅಭಿಲಾಪ್ಯಾನಭಿಲಾಪ್ಯ, ಯೋಗಾಚಾರ ಮತ ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಗಂಭೀರತಾ ವಿಸ್ತೃತತಾ ಆಗುವಂತೆ ನ್ಯಾಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನವಿದೆ. ಮೇಲಿನ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಚಾರ ಮತ ಒಂದನ್ನುಳಿದು ಉಳಿದ ಐದು ವಿಷಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹರಿಭದ್ರನು ' ಅನೇಕಾಂತವಾದ - ಪ್ರವೇಶ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಅದು ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ, ವಿಷಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅನೇಕಾಂತ ಜಯಪತಾಕದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪವಿದ್ದು

ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿ ಸಹಿತ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. [ಪಾಟನ ೧೯೧೨] ಇವನ ' ಅಷ್ಟಕ ಪ್ರಕರಣ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಂಟೆಂಟು ಪದ್ಯಗಳ ೩೨ ಪ್ರಕರಣಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿತ್ಯವಾದ, ಕ್ಷಣಿಕವಾದ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಜಿನೇಶ್ವರ ಸೂರಿಯು [೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನ] ಬರೆದ ಟೀಕೆಯಿದೆ. ಈ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಅಂಶ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರವನ್ನೂ ಟೀಕಾಕಾರನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅಭಯದೇವಸೂರಿಯು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಉಳಿದ ದಾರ್ಶನಿಕ ರಚನೆಗಳು ಇಂತಿವೆ :– ಷಡ್ದರ್ಶನ – ಸಮುಚ್ಚಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವಾರ್ತಾಸಮುಚ್ಚಯ [ಸಟೀಕ], ಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹಣೀ, ತತ್ವತರಂಗಿಣೀ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕ ಸಿದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು. ಧರ್ಮಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ೧೩೯೬ ಗಾಹೆಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರರೂಪಣಾ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸಂಗವಶವಾಗಿ ಖಂಡನಮಂಡನ ಬಂದಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮಲಯಗಿರಿಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಟೀಕೆಯೂ ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. ಇವನ ಯೋಗ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯೋಗಬಿಂದು, ಯೋಗದೃಷ್ಟಿ, ಸಮುಚ್ಚಯ, ಯೋಗ ಶತಕ ಯೋಗವಿಂಶತಿಕಾ [ವಿಂಶತಿ ವಿಂಶಿಕಾದಲ್ಲಿ ೧೭ ನೆಯ ವಿಂಶಿಕಾ] ಹಾಗೂ ಷೋಡಶಕ [೧೫ ನೆಯ ಹದಿನಾರನೆಯ ಷೋಡಶಕ] ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಯೋಗ ವಿಷಯದ ಜ್ಞಾನವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ – ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯ ಮತಗಳ ವಿವೇಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇವನ ' ಧೂರ್ತಾಖ್ಯಾನ ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇವನು ಬೌದ್ಧಾಚಾರ್ಯ ದಿಗ್ನಾಗನ (೫ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನ್ಯಾಯ ಪ್ರವೇಶದ ಮೇಲೆ ತಾನು ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದ, ಮೂಲಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಜೈನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ನ್ಯಾಯದ ಅಧ್ಯಯನದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಇದು ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷ್ಯ ನೀಡುವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾದಿದೇವ ಸೂರಿಕೃತ (೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪ್ರಮಾಣನಯ ತತ್ವಾಲೋಕಾಲಂಕಾರ, ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ರತ್ನಾಕರ, ಹೇಮಚಂದ್ರಕೃತ (೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಪ್ರಮಾಣ ಮೀಮಾಂಸಾ, ಮತ್ತು ಅನ್ಯಯೋಗ ವ್ಯವಚ್ಛೇದಿಕಾ, ಜಯಸಿಂಹ ಸೂರಿಕೃತ (೧೫ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನ್ಯಾಯಸಾರ ದೀಪಿಕಾ, ಮಲ್ಲಿಷೇಣಕೃತ (೧೭ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಸ್ಯಾದ್ವಾದ ಮಂಜರಿ, ವಿನಯ ವಿಜಯಕೃತ (೧೭ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ನಯ ಕರ್ಣಿಕಾ ಇವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ.

ಸಮಂತಭದ್ರನ ಯುಕ್ತ್ಯನುಶಾಸನದ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಆಪ್ತಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ’ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದಕ’ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ ; ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ಹೇಮಚಂದ್ರನು ತನ್ನ ’ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದಿಕಾ’ ಮತ್ತು ಅಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದ ಈ ಎರಡು ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಿಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಅನ್ಯಯೋಗವ್ಯವಚ್ಛೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲ್ಲಿಷೇಣಸೂರಿಯು ಒಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರ ಹೆಸರು ಸ್ಯಾದ್ವಾದಮಂಜರಿ ಎಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅವನು ತನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಜಿನಪ್ರಭಸೂರಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಕ ಸಂವತ್ಸರ ೧೨೧೪ರಲ್ಲಿ [ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೯೨] ಸಮಾಪ್ತಗೊಳಿಸಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ, ವೇದಾಂತ, ಬೌದ್ಧ ಮತ್ತು ಚಾರ್ವಾಕ ಮತಗಳ ಪರಿಚಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಟೀಕಾಕಾರರ ಸಮಾಲೋಚನಾತ್ಮಕ ವಿಚಾರಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಜೈನ ದರ್ಶನ ಹಾಗೂ ಇತರ ದರ್ಶನಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯ ಯಶೋವಿಜಯನು ಆಗಿಹೋದನು. ಅವನು ಜೈನ ನ್ಯಾಯ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪುಷ್ಟಗೊಳಿಸಿದನು. ನ್ಯಾಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವನ ’ಅನೇಕಾಂತ – ವ್ಯವಸ್ಥಾ’ ’ಜೈನ ತರ್ಕಭಾಷಾ’, ಸಪ್ತಭಂಗೀ – ನಯ – ಪ್ರದೀಪ,’ ’ನಯ ಪ್ರದೀಪ’ ’ನಯೋಪದೇಶ’, ’ನಯರಹಸ್ಯ’ ಮತ್ತು ’ಜ್ಞಾನಸಾರ – ಪ್ರಕರಣ’, ’ಅನೇಕಾಂತ ಪ್ರವೇಶ’, ’ಅನೇಕಾಂತ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಮತ್ತು’ ಮತ್ತು ’ವಾದಮಾಲಾ’ ಇವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ತರ್ಕಭಾಷಾ ಎಂಬದರಲ್ಲಿ ಅವನು ಅಕಲಂಕನ ಲಘೀಯಸ್ತ್ರಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮಾಣ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣ, ನಯ, ನಿಕ್ಷೇಪ, ಈ ಮೂರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬೌದ್ಧ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಾಕರ ಕೃತ ತರ್ಕಭಾಷಾ [೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನ] ಮತ್ತು ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ಮಿಶ್ರ ಕೃತ ತರ್ಕಭಾಷಾ [೧೩ – ೧೪ ನೆಯ ಶತಮಾನ] ಇವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರನ್ನು ’ಜೈನತರ್ಕಭಾಷಾ’ ಎಂದು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇವನು ಜ್ಞಾನಬಿಂದು, ನ್ಯಾಯಖಂಡಖಾದ್ಯ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯಾಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಜೈನನ್ಯಾಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ನವೀನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಜ್ಞಾನಬಿಂದುವಿನಲ್ಲಿ ಇವನು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತಿಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಂಜನಾವಗ್ರಹವನ್ನು ಕಾರಣಾಂಶ, ಅರ್ಥಾವಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಈಹಾವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರಾಂಶ, ಅವಾಯ ಮತ್ತು ಧಾರಣಾವನ್ನು ಪರಿಪಾಕಾಂಶವೆಂದು

ಹೇಳಿ, ಜೈನಮತಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯ ಮೊದಲಾದ ದರ್ಶನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಂಡ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೋರಿಸಿದನು.

ಕರಣಾನುಯೋಗ ಸಾಹಿತ್ಯ :-

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭಾಗಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ದ್ರವ್ಯಾನುಯೋಗದ ತರುವಾಯ ಕರಣಾನುಯೋಗವು ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎರಡನೆಯ ಹೆಸರುವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ, ಮಧ್ಯ, ಮತ್ತು ಅಧೋಲೋಕಗಳು, ದ್ವೀಪಸಾಗರಗಳನ್ನು, ಕ್ಷೇತ್ರ, ಪರ್ವತ, ನದಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪರಿಮಾಣ ವಿಸ್ತಾರ ಸಹಿತ, ಗಣಿತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಹಿತ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಅನೇಕ ರಚನೆಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮೇಲೆ ವರ್ಣಿಸಿದ ಜೈನ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ - ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ, ಚಂದ್ರ - ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ - ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ, ದ್ವೀಪಸಾಗರ - ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ ಇವು ಕೆಲವು ಆಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಲೋಕಾಕಾಶ ಮತ್ತು ಅಲೋಕಾಕಾಶ ಎಂದು ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲೋಕಾಕಾಶವು ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಅನಂತ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ಹೊರತಾಗಿ ಇನ್ನಾವ ಜಡ ಇಲ್ಲವೆ ಚೇತನ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಲೋಕಾಕಾಶವೇ ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವ ಮತ್ತು ಪುದ್ಗಲ ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಗಮನಾಗಮನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅಧರ್ಮಗಳು ಅದರಂತೆ ದ್ರವ್ಯಪರಿವರ್ತನದಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತಭೂತವಾದ ಕಾಲ ಈ ಐದು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ದ್ರವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಊರ್ಧ್ವ, ಮಧ್ಯ, ಅಧೋಲೋಕವೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಮಧ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯಿದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ನಾವು ವಾಸಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಪೃಥ್ವಿಯು ಗೋಲಾಕಾರ ಅಸಂಖ್ಯ ದ್ವೀಪ - ಸಾಗರಗಳಿಂದ ವಿಭಾಜಿತವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಜಂಬೂದ್ವೀಪವಿದೆ. ಇದನ್ನು ವಲಯಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿದ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನಾ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಲವಣಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಲವಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಧಾತಕೀಖಂಡ ದ್ವೀಪವು ಸುತ್ತುವರಿದಿದೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಎಂಟು ಲಕ್ಷ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವುಳ್ಳ ಕಾಲೋದಧಿ ಸಮುದ್ರವಿದೆ. ಕಾಲೋದಧಿಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ೧೬ ಲಕ್ಷ ಯೋಜನವುಳ್ಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪುಷ್ಕರವರ ದ್ವೀಪವಿದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎರಡೆರಡರಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವ ಅಸಂಖ್ಯ ಸಾಗರ ಹಾಗೂ ದ್ವೀಪಗಳಿವೆ. ಪುಷ್ಕರವರ ದ್ವೀಪದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹಾನ್ ದುರ್ಲಂಘ್ಯ

ಪರ್ವತವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನುಷೋತ್ತರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಇದನ್ನು ದಾಟಿ ಆಚೆಗೆ ಹೋಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ, ಧಾತಕೀಖಂಡ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರಾರ್ಧ ಈ ಎರಡುವರೆ ದ್ವೀಪಗಳು ಸೇರಿ ಮನುಷ್ಯಲೋಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪವು ಏಳು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಜಿತವಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಸೀಮೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಆರು ಕುಲಪರ್ವತಗಳಿವೆ. ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಭರತ, ಹೈಮವತ, ಹರಿ, ವಿದೇಹ, ರಮ್ಯಕ, ಹೈರಣ್ಯವತ ಮತ್ತು ಐರಾವತ ಎಂದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಭಾಜಿಸುವ ಪರ್ವತಗಳು ಕ್ರಮದಿಂದ ಹಿಮವಾನ್, ಮಹಾಹಿಮವಾನ್, ನಿಷಧ, ನೀಲ, ರುಕ್ಮಿ, ಮತ್ತು ಶಿಖರಿ ಎಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯವರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ವಿದೇಹ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇರು ಪರ್ವತವಿದೆ. ಭರತಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಮವಾನದಿಂದ ಹೊರಟ ಗಂಗಾ ನದಿಯು ಪೂರ್ವ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೂ ಸಿಂಧುವು ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮುದ್ರ ಕಡೆಗೂ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತವಿದೆ. ಈ ನದಿಗಳಿಂದಾಗಲೂ ಪರ್ವತಗಳಿಂದ ಭರತಕ್ಷೇತ್ರವು ಆರು ಖಂಡಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸಮ್ರಾಟನೇ ಷಟ್‌ಖಂಡ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಧ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಲಕ್ಷಣವೆನಿಸಿದ ಅಸಂಖ್ಯ ದ್ವೀಪ ಸಾಗರಗಳ ಪರಂಪರೆಯು ಸ್ವಯಂಭೂರಮಣ ಸಮುದ್ರದ ಹತ್ತಿರ ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅಸಂಖ್ಯ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಒಂದು ರಜ್ಜು ಎಂದು ಮನ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಏಳು ರಜ್ಜು ಮೇಲಿನ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಊರ್ಧ್ವಲೋಕವೂ ಏಳು ರಜ್ಜು ಕೆಳಗಿನ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಅಧೋಲೋಕವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಊರ್ಧ್ವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕವು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರ ಮತ್ತು ತಾರೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಸೌಧರ್ಮ, ಈಶಾನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಮಾಹೇಂದ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ತರ, ಲಾಂತವ, ಕಾಪಿಷ್ಠ, ಶುಕ್ರ, ಮಹಾಶುಕ್ರ, ಶತಾರ, ಸಹಸ್ರಾರ, ಆನತ, ಪ್ರಾಣತ, ಆರಣ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತ ಈ ಹದಿನಾರು ಸ್ವರ್ಗಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಪ ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಯಾಕೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥ ದೇವ, ಸಾಮಾನಿಕ, ತ್ರಾಯಸ್ತ್ರಿಂಶ, ಪಾರಿಷದ, ಆತ್ಮರಕ್ಷ, ಲೋಕಪಾಲ, ಅನೀಕ, ಪ್ರಕೀರ್ಣಕ, ಅಭಿಯೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ಕಿಲ್ವಿಷಿಕ ಈ ಹತ್ತು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಹೀನ ಪದರೂಪಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ (ಬೇದಗಳಲ್ಲಿ) ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಹದಿನಾರು ಸ್ವರ್ಗಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂಬತ್ತು ಗ್ರೈವೇಯಕ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಜಯ, ವೈಜಯಂತ, ಜಯಂತ, ಅಪರಾಜಿತ, ಮತ್ತು ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ಈ ಐದು ಕಲ್ಪಾತೀತ ದೇವ ವಿಮಾನಗಳಿವೆ. ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಲೋಕದ

ಅಗ್ರ ತಿವ ಬಾಗ ಮಿ. ಅಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾತ್ಮರು ಹೋಗಿ ನಿಲಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಮುಂದೆ ದರ್ವದ್ರವ್ಯದ ಅಬಾವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಜೀವ ಅಥವಾ ಅನ್ಯದ್ರವ್ಯಗಳೂ ಪ್ರವೇಶವನ್ನೂ ಹೊಂದಲಾರವು ಅದೋಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ರತ್ನ, ಶರ್ಕರಾ, ವಾಲುಕಾ, ಪಂಕ, ದೂಮಾ, ತಮ ಮತ್ತು ಮಹಾತಮಪ್ರಬಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಏಳು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕೆಳಗಿಹೋಗುವ ನರಕಗಳಿವೆ.

ಜಂಬೂದ್ವೀಪದ ಬರತಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಸರ್ಪಿಣಿ ಮತ್ತು ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿ ರೂಪದಿಂದ ಕಾಲಚಕ್ರವು ತಿರುಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಸುಷಮಾ – ಸುಷಮಾ, ಸುಷಮಾ, ಸುಷಮಾ – ದುಷಮಾ, ದುಷಮಾ – ಸುಷಮಾ, ದುಷಮಾ ಮತ್ತು ದುಷಮಾ ದುಷಮಾ ಎಂಬ ಆರು ಅವಸರ್ಪಿಣಿಯ ಹಾಗೂ ಇವೇ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಮದಿಂದ ಉತ್ಸರ್ಪಿಣಿಯ ವಿಭಾಗಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ಕಾಲವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೋಗಬೂಮಿಯ ರಚನೆಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಅನ್ನ, ವಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಕೃಷಿ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಯೋಗ – ವ್ಯವಸಾಯಗಳಿಗೆ ಅನಬಿಜ್ಞನಾಗಿದ್ದನು. ಸುಷಮಾ – ಸುಷಮಾ ಕಾಲದ ಅಂತಿಮ ಬಾಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಶಃ ಬೋಗ – ಬೂಮಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಕರ್ಮಬೂಮಿಯ ರಚನೆಯು ಪ್ರಾರಂಬವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಕರ್ಮಬೂಮಿಗೆ ಸಂಬಂದಿಸಿದ ಯುಗದರ್ಶನವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಂಥ ಕುಲಕರರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಜನರು ಕ್ರಮದಿಂದ ಜನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಅವಸರ್ಪಿಣಿ ಕಾಲದ ಸುಷಮಾ – ದುಷಮಾ ಕಾಲದ ಕೊನೆಯ ಬಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಶ್ರುತಿ ಸನ್ಮತಿ ಕ್ಷೇಮಂಕರ, ಕ್ಷೇಮಂದರ, ಸೀಮಂಕರ, ಸೀಮಂದರ, ವಿಮಲವಾಹನ, ಚಕ್ಷುಷ್ಮಾನ್, ಯಶಸ್ವೀ, ಅಬಿಚಂದ್ರ, ಚಂದ್ರಾಬ, ಮರುದೇವ, ಪ್ರಸೇನಜಿತ ಮತ್ತು ನಾಬಿರಾಜ ಈ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಜನಾ ಕುಲಂಕರರು ಮತ್ತು ಅಂತಿಮ ಕುಲಕರ ನಾಬಿರಾಜನು ಅಸಿ, ಮಸಿ, ಕೃಷಿ, ವಿದ್ಯಾ – ವಾಣಿಜ್ಯ, ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ ಈ ಷಟ್ ಕರ್ಮಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದನು. ಇವರ ತರುವಾಯ ಋಷಬದೇವ ಮೊದಲಾದ ೨೪ ತೀರ್ಥಂಕರ, ೧೨ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ೯ ಬಲದೇವ, ೯ ವಾಸುದೇವ ಮತ್ತು ೯ ಪ್ರತಿವಾಸುದೇವ ಈ ೬೩ ಜನ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರು ದುಷಮಾ – ಸುಷಮಾ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದರು. ಅಂತಿಮ ತೀರ್ಥಂಕರರಾದ ಬಗವಾನ್ ಮಹಾವೀರರ ನಿರ್ವಾಣದ ತರುವಾಯ ಪಂಚಮಕಾಲವು ದುಷಮಾ – ಪ್ರಾರಂಬವಾಯಿತು. ಅದು ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕರಣಾನುಯೋಗದ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತ ವಿಷಯದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯವಾಗಿದೆ. ಕೆಲವೊಂದು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಸ್ಥಾನ

ವಿಷ ಯ ಗಳನ್ನ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಕಿಲತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿಹ ಲ ಕಿಲತ್ರ ವಿಷ ಯ ಗಳ ಮ ತ್ರ ಇವೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿಷ ಯ ಗಳ ವಿವ ರಣೆಯ ಲ್ಲಿ ಗಣಿತದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಗಳನ್ನ ಬಳ ಸಿದ್ದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯ ಗಿದೆ. ಅದ ರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಗಣಿತದ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅವು ಗಳ ಕ್ರಮ – ವಿಕಾಸ ವನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕವಾಗು ತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷ ಯ ದ ಮು ಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೀಗಿವೆ –

ದಿಗಂಬರ ಪರಂಪರೆಯ ಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷ ಯ ದ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥವು ಲೋಕವಿಭಾಗ ಎಂಬ ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಮ ೂಲ ಗ್ರಂಥವು ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ . ಆದರೆ ಅದು ಇದರ ತರುವಾಯ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ರ ೂಪುಗೊಂಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕ ರ ೂಪಾಂತರವಾದ ಸಿಂಹ ಸೂರಿ ಕೃತ ಲೋಕ ವಿಭಾಗ ದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ತ್ತದೆ. ಸಿಂಹ ಸೂರಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಲ್ಲಿ " ತೀರ್ಥಂಕರ ಮಹಾವೀರನ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಧಾನ ವನ್ನ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅದನ್ನು ಸುಧರ್ಮ ಸ್ವಾಮಿ ಮೊದಲಾದವರು ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದನ್ನೇ ಆಚಾರ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಸಿಂಹ ಸೂರಿ ಋಷಿಯು ಭಾಷಾತ್ಮಕ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳಿಸಿ ರಚಿಸಿದನು " – ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಯಾವ ಮ ೂಲ ಗ್ರಂಥದ ಭಾಷಾ ಪರಿವರ್ತನ ಮ ಾಡಿದನೋ ಅದರ ಪರಿಚಯ ವನ್ನ ಸಹ ಅವನು ಮ ಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. " ಆ ಗ್ರಂಥವು ಕಾಂಚಿಯ ರಾಜನಾದ ಸಿಂಹ ವರ್ಮನ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ – ಅದಕ್ಕನುಸಾರ ಶಕ ಸಂವತ್ಸರ ೩೮೦ ನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವನಂದಿ ಮುನಿಯು ಪಾಂಡ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದ ಪಾಟಲಿಕ ಗ್ರಾಮ ದಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿದ್ದನು." ಶಕ ಸಂವತ್ಸರದ ೩೮೦ ರಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವ ವಂಶದ ರಾಜನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ಸಿದ್ಧ ವಿದೆ. ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯು ಕಾಂಚಿ ಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಮ ೂಲ ಗ್ರಂಥವು ಬಹುಶಃ ಪ್ರಾಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕು. ಕುಂದ ಕುಂದರ ನಿಯಮ ಸಾರದ ೧೭ ನೆಯ ಗಾಥೆಯ ಲ್ಲಿ "ಲೋಯ ವಿಭಾಗೇಸು ಣಾದವ್ವ " ಎಂಬ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಇದು ಸರ್ವನಂದಿ ಕೃತ ಲೋಕವಿಭಾಗದ ಸೂಚನೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು . ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕ ವಿಭಾಗ ಗ್ರಂಥದ ಉಲ್ಲೇಖವು ಹಲವೆಡೆಗೆ ಬಂದಿದೆ.

ಸಿಂಹ ಸೂರಿಯು ತನ್ನ ರ ೂಪಾಂತರವು ಲೋಕ ವಿಭಾಗದ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ ರ ೂಪದಲ್ಲಿದೆ – ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಯಾವ ರ ೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿಯು ಲಭಿಸಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ೨೨೩೦ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅದು ಜಂಬೂದ್ವೀಪ, ಲವಣ ಸಮುದ್ರ, ಮ ಾನುಷಕ್ಷೇತ್ರ, ದ್ವೀಪ-ಸಮುದ್ರ, ಕಾಲ , ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕ, ಭವನವಾಸಿಲೋಕ, ಅಧೋಲೋಕ, ವ್ಯಂತರಲೋಕ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಈ

ಹನ್ನೊಂದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಿಲೋಯಪಣ್ಣತ್ತಿ, ಆದಿಪುರಾಣ, ತ್ರಿಲೋಕಸಾರ ಮತ್ತು ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿ ಈ ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳೂ ಅವತರಣಗಳೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ ಅದರಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯು ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯದ್ದೆಂದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಉಪಲಬ್ಧ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥವು ತಿಲೋಯಪಣ್ಣತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯು ಪ್ರಾಕೃತ ಗಾಥಾರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಗದ್ಯವೂ ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಅಂಕಾತ್ಮಕ ಸಂದೃಷ್ಟಿಯೂ ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಾಮಾನ್ಯಲೋಕ, ನಾರಕಲೋಕ, ಭವನವಾಸಿಲೋಕ, ಮನುಷ್ಯಲೋಕ, ತಿರ್ಯಕ್‌ಲೋಕ, ವ್ಯಂತರಲೋಕ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕ, ದೇವಲೋಕ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಲೋಕ ಈ ಒಂಬತ್ತು ಮಹಾಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಗೊಂಡಿದೆ . ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಗಾಥೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯು ೫೬೭೭ ಇದೆ. ನಡು - ನಡುವೆ ಇಂದ್ರವಜ್ರಾ, ಸ್ರಗ್ಧರಾ, ಉಪಜಾತಿ, ದೋಧಕ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತ, ವಸಂತತಿಲಕಾ ಮತ್ತು ಮಾಲಿನೀ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಸಹ ಇದ್ದುದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಗಳ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ಗಾಯಣೀ, ಸಂಗೋಯಣೀ, ಸಂಗಾಹಣಿ, ದಿಟ್ಟಿವಾದ, ಪರಿಕಮ್ಮ, ಮೂಲಾಚಾರ, ಲೋಯವಿಣಿಚ್ಛಯ, ಲೋಗಾಇಣೀ ಮತ್ತು ಲೋಕವಿಭಾಗಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕಾಂತರ್ಗತ ತ್ರಿಷಷ್ಠಿ ಶಲಾಕಾ ಪುರುಷರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಾಗೂ ರಾಜವಂಶೀಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಮಹಾವೀರ ನಿರ್ವಾಣದ ನಂತರ ೧೦೦೦ ವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ಆದ ಚತುರ್ಮುಖ ಕಲ್ಕಿಯ ಕಾಲದವರೆಗೆ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಷಟ್ ಖಂಡಾಗಮದ ವೀರಸೇನಕೃತ ಧವಲಾ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ತಿಲೋಯಪಣ್ಣತ್ತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವು ಅನೇಕ ಸಲ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿಂದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನೆಯು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ ೫೦೦ ರಿಂದ ೮೦೦ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದುದು , ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಪಲಬ್ಧ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಕರಣಗಳು ವೀರಸೇನನ ಧವಲಾ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಂಥವೂ ಸಹ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃವು ಯತಿವೃಷಭಾಚಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಕಷಾಯ ಪ್ರಾಭೃತದ ಚೂರ್ಣಿಯ ಲೇಖಕನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ

ನೇಮಿಚಂದ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಕೃತ ತ್ರಿಲೋಕಸಾರದಲ್ಲಿ ೧೦೧೮ ಪ್ರಾಕೃತ ಗಾಹೆಗಳಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ವಿಭಾಜನೆಯು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವಾಗ ಆಯಾ ವಿಷಯಗಳ ಸೂಚನೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಗಾಹೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿವೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಲ್ಲಿ ಲೋಕ - ಸಾಮಾನ್ಯ ಹಾಗೂ ಭವನ, ವ್ಯಂತರ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ವೈಮಾನಿಕ ಮತ್ತು ನರ - ತಿರ್ಯಕ್‌ಲೋಕ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆರು ಅಧಿಕಾರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿಷಯ ವರ್ಣನೆಯು ಬಹಳಷ್ಟು ತ್ರಿಲೋಕಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ರಚನಾ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ ನೆಯ ಶತಮಾನವಾಗಿದೆ.

ಪದ್ಮನಂದಿ ಕೃತ ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಪಣ್ಣತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ೨೩೮೯ ಪ್ರಾಕೃತ ಗಾಹೆಗಳಿವೆ. ಇದರ ರಚನೆಯು ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಆದದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹದಿಮೂರು ಉದ್ದೇಶಗಳು ಹೀಗಿವೆ - ಉಪೋದ್ಘಾತ; ಭರತ - ಐರಾವತ ವರ್ಷ; ಶೈಲ - ನದಿ - ಭೋಗಭೂಮಿ; ಸುದರ್ಶನ ಮೇರು, ಮಂದರ ಜಿನಭವನ, ದೇವೋತ್ತರ ಕುರು, ಕಕ್ಷಾ ವಿಜಯ, ಪೂರ್ವ ವಿದೇಹ, ಅಪರ ವಿದೇಹ, ಲವಣ ಸಮುದ್ರ, ದ್ವೀಪ ಸಾಗರ - ಅಧಃ ಊರ್ಧ್ವ ಸಿದ್ಧಲೋಕ; ಜ್ಯೋತಿರ್ಲೋಕ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣ ಪರಿಚ್ಛೇದ, ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವು ತಾನು ಜಿನಾಗಮದ ಋಷಿ ವಿಜಯ ಗುರುವಿನ ಸಾಂನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡು, ಅವನ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಈ ರಚನೆಯನ್ನು ಮಾಘನಂದಿಯ ಪ್ರಶಿಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಸಕಲಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯ ಶ್ರೀನಂದಿ ಗುರುವಿನ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಮಾಡಿದೆ - ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಸ್ವತಃ ತನ್ನನ್ನು ವೀರನಂದಿಯ ಪ್ರಶಿಷ್ಯ ಮತ್ತು ಬಲನಂದಿಯ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ; ಹಾಗೂ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಸ್ಥಾನವು ಪಾರಿಯಾತ್ರ ದೇಶಾಂತರ್ಗತ ವಾರಾನಗರ ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನಾದ ಶಂತಿ ಅಥವಾ ಸತ್ತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನು ಮಾಡಿರುವನು.

ಶ್ವೇತಾಂಬರ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದ ಆಗಮಾಂತರ್ಗತ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮತ್ತು ಜಂಬೂದ್ವೀಪ ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿಗಳಲ್ಲದೆ ಜಿನಭದ್ರಗಣಿ ಕೃತ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಮಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಣಿ ಇವು ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿವೆ. ಈ ಎರಡೂ ರಚನೆಗಳ ಪರಿಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟು ಪರಿವರ್ಧನೆಗಳಾಗಿವೆ; ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಲಘು ಹಾಗೂ ಬೃಹದ್ ರೂಪ ಸಂಸ್ಕರಣ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನೂ ಟೀಕಾಕಾರರು ಮುಂದಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಬೃಹತ್ ಕ್ಷೇತ್ರಸಮಾಸದಲ್ಲಿ - ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು

ತ್ರಿಲೋಕ್ಯ ದೀಪಿಕಾ ಎಂದಿದೆ. - ೭೫೬ ಗಾಹೆಗಳು ಇವೆ. ಇದು ಐದು ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಗೊಂಡಿದೆ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪ, ಲವಣೋದಧಿ, ಧಾತಕೀಖಂಡ, ಕಾಲೋದಧಿ ಮತ್ತು ಪುಷ್ಕರಾರ್ಧ ಎಂದು ಆ ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಇದರ ಪ್ರಕಾರ ಇದರಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದ ವರ್ಣನೆಯು ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಬೃಹತ್ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಸಂಕಲನ ಕರ್ತೃವು ಮಲಧಾರೀ ಹೇಮಚಂದ್ರಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಚಂದ್ರಸೂರಿ (೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನ)ಯು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೩೪೬ ಗಾಹೆಗಳು ಇವೆ. ಅವು ದೇವ, ನರಕ, ಮನುಷ್ಯ, ಮತ್ತು ತಿರ್ಯಂಚ ಈ ನಾಲ್ಕು ಗತಿಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಅಧಿಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ನಾನಾ ಭೇದಗಳು - ಸ್ಥಿತಿ, ಅವಗಾಹನಾ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರರೂಪಕಗಳು - ಹೀಗೆ ನಾನಾ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಲೋಕಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಯಾ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಜೀವಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ: ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಲಘು ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಮಾಸವೆಂಬುದ ರತ್ನಶೇಖರಸೂರಿ ಕೃತ (೧೪ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ೨೬೨ ಗಾಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೃಹತ್ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಮಾಸವೆಂಬುದ ಸೋಮಶೇಖರಸೂರಿಕೃತ (೧೪ ನೆಯ ಶತಮಾನ) ೪೮೬ ಗಾಹೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುದ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎರಡೂವರೆ ದ್ವೀಪ ಪ್ರಮಾಣ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಪ್ರವಚನಸಾರ - ಪ್ರಕರಣದ ಕರ್ತೃವು ದೇವಸೂರಿಯ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಸೂರಿ (೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನ)ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ೬೦೦ ಗಾಹೆಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಭೂಮಿ, ಭೋಗಭೂಮಿ, ಆರ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಾರ್ಯ ದೇಶ, ರಾಜಧಾನಿಗಳು, ತೀರ್ಥಂಕರರ ಪೂರ್ವಭವ, ತಂದೆ - ತಾಯಿಂದಿರು ಸ್ವಪ್ನ, ಜನ್ಮ, ಸಮವಸರಣ ಗಣಧರ, ಅಷ್ಟ ಮಹಾಪ್ರಾತಿಹಾರ್ಯ, ಕಲ್ಕಿ, ಶಕ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಕಾಲಗಣನೆ, ದಶನಿಷ್ಪಾದ ೮೪ ಲಕ್ಷ ಯೋನಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧ ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳ ವರ್ಣನೆಯು ಇದೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಮಾಣಿಕ್ಯ ಸಾಗರ ಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯು ಉಪಲಬ್ಧವಿದೆ. (ಆ.ಸ.ಭಾವನಗರ- ೧೯೪೩)

ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಸಮಸ್ತ ರಚನೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಕರಂಡಕ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಗ್ರಂಥವು ಇದೆ. ಇದರ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಭೃದ್ ವಾಲಭ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ತರಾಚಾರ್ಯಕೃತ' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. (ಪ್ರ. ರತಲಾಮ ೧೯೨೮) ಇದರ ಮೇಲೆ ಪಾದಲಿಪ್ತ ಸೂರಿ ಕೃತ ಟೀಕೆಯ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಕಂಡು ಇದೆ. ಉಪಲಬ್ಧ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ಕರಂಡಕ - ಪ್ರಕೀರ್ಣಕದಲ್ಲಿ ೩೭೬ ಗಾಹೆಗಳು ಇವೆ. ಇದರ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀ ಪ್ರಾಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕೂಡಾ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಗ್ರಂಥದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರದಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪದಿಂದ

ಪೃಥಕ್ ವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಪ್ರಮಾಣ, ಮಾಸ, ಅಧಿಕಮಾಸ, ನಿಷ್ಪತ್ತಿ, ತಿಥಿ – ನಿಷ್ಪತ್ತಿ, ಓಮರತ್ತ (ಹೀನರಾತ್ರಿ) ನಕ್ಷತ್ರ ಪರಿಮಾಣ; ಚಂದ್ರ – ಸೂರ್ಯ – ಪರಿಮಾಣ, ನಕ್ಷತ್ರ – ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ – ಗತಿ ನಕ್ಷತ್ರಯೋಗ, ಮಂಡಲ ವಿಭಾಗ, ಅಯನ, ಆವೃತ್ತಿ, ಮುಹೂರ್ತ ಗತಿ, ಋತು ವಿಷುವತ (ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಸಮವಾಗಿ), ವ್ಯತಿಪಾತ, ತಾಪ, ದಿವಸವೃದ್ಧಿ, ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ – ಪೌರ್ಣಮಾಸಿ ಪ್ರನಷ್ಟ ಮತ್ತು ಪೌರಿಶೇಷಿ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಪಾಹುಡಗಳಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಅಪಭ್ರಂಶ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿವಂಶಪುರಾಣ, ಮಹಾಪುರಾಣ ತ್ರಿಷಷ್ಠಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷ ಚರಿತ್ರ, ತಿಸಟ್ಠಿ ಮಹಾಪುರಿಸ ಗುಣಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ – ಸಹ ತ್ರಿಲೋಕದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ ಇವುಗಳಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಿನಸೇನ ಕೃತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹರಿವಂಶ ಪುರಾಣವು (ಆ ನೆಯ ಶತಮಾನ)ಈ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಮತ್ತು ವಿಷಯ ವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಏಳನೆಯ ಸರ್ಗದವರೆಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧೋಲೋಕ, ತಿರ್ಯಗ್ಲೋಕ, ಊರ್ಧ್ವ ಲೋಕ, ಮತ್ತು ಕಾಲಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವರ್ಣನೆಯಿದೆ. ಇದು ತಿಲೋಯ ಪಣ್ಣತ್ತಿಯ ವಿಷಯವನ್ನ ಹೋಲುತ್ತದೆ.

ಚರಣಾನುಯೋಗ – ಸಾಹಿತ್ಯ

ಜೈನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಣಾನುಯೋಗ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗ್ರಂಥಗಳೊಳಗೆ ಆಚಾರ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯಿದೆ. ದ್ವಾದಶಾಂಗ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮ ಆಚಾರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಮುನಿಧರ್ಮದ ಹಾಗೂ ಏಳನೆಯ ಅಂಗದಲ್ಲಿ – ಉಪಾಸಕಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥರ ಆಚಾರದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದೆಯೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತರುವಾಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರದ ಆಚಾರವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಮುನಿ ಆಚಾರ – ಪ್ರಾಕೃತ:–

ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಕುಂದಕುಂದಾಚಾರ್ಯರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಮುನಿ ಮತ್ತು ಶ್ರಾವಕರ ಆಚಾರಗಳ ಭಿನ್ನ – ಭಿನ್ನ ನಿರೂಪಣೆಯು ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಪ್ರವಚನಸಾರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು

ಶ್ರುತಸ್ಕಂಧವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮುನಿ ಆಚಾರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು, ತೀರ್ಥಂಕರರು ಮತ್ತು ಶ್ರಮಣರು ಇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, ಶ್ರಮಣದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.